

Multilevel regulering van nutssectoren: Telecommunicatie en Energie in België

REGUNET

Koen VERHOEST (KULeuven)
Joery MATTHYS (KULeuven)

David AUBIN (UCL)
Emmanuelle MATHIEU (UCL)

KORTE INHOUD 15/10/11

Meerjarig Research Programma:
'Samenleving en Toekomst'

Contract TA/00/022

Internationale partners:

- Public Administration Institute Dublin, Ierland
- Universiteit Utrecht, Nederland
- Université de Genève, Zwitserland

FEDERAAL WETENSCHAPSBELEID

INHOUDSTAFEL

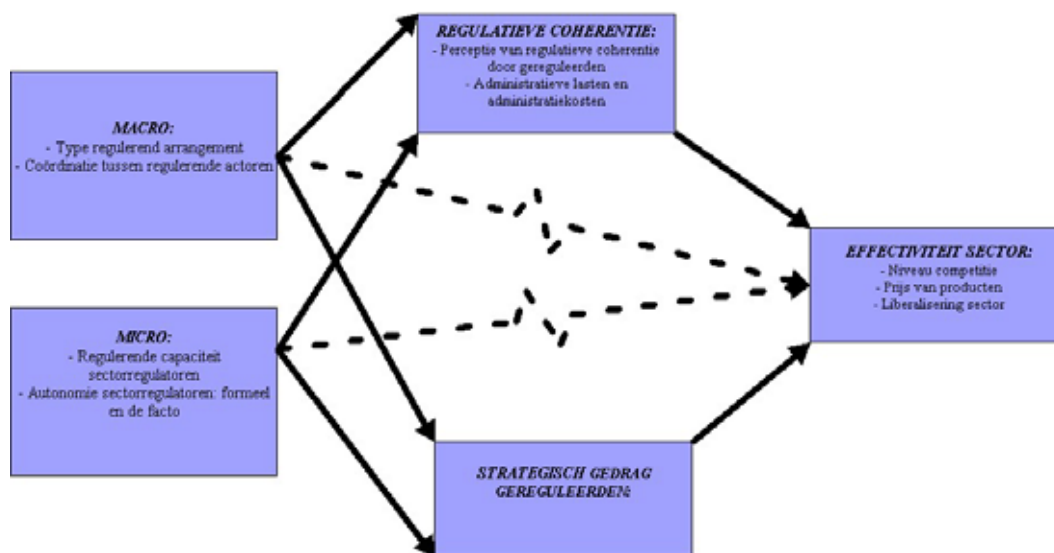
1. INLEIDING	1
2. ONDERZOEKSVRAGEN.....	1
3. THEORETISCH KADER.....	2
3.1. Keuze energiesector en telecomsector	2
3.2. Concepten.....	3
3.3. Gebruikte methoden	4
4. METHODOLOGIE.....	5
4.1. Analytisch raamwerk en selectie van de cases.....	5
4.2. Methodologie per onderzoeksvraag	5
5. BEVINDINGEN	6
5.1. Observaties	6
5.2. Theoretische innovaties.....	8
5.3. Praktische conclusies.....	10
6. BIBLIOGRAFIE	11

Deze publicatie is het resultaat van een onderzoeksproject uitgevoerd en gefinancierd in het kader van het programma "Samenleving en Toekomst" door het Federale Wetenschapsbeleid. Hoewel het REGUNET project heeft kunnen rekenen op de medewerking van de regulatoren in de verschillende landen en sectoren, werd hen niet gevraagd de tekst te valideren. De auteurs zijn als enigen verantwoordelijk voor de inhoud.

1. INLEIDING

Regulering is het "publieke administratieve toezicht van een private activiteit, heeft betrekking op regels ter bevordering van het algemeen belang (Mitnick 1980) en omvat een brede waaier van activiteiten. Economische regulering van specifieke diensten is steeds meer een zaak van meerdere actoren, niveaus en sectoren geworden. Dit kan een aantal negatieve gevolgen hebben. Daartoe analyseerde het REGUNET project de effectiviteit en coherentie van multi-level regulering van nutsvoorzieningen. Het analytisch raamwerk is te vinden op figuur 1.

Eerst werd theoretisch een methodologisch kader verder uitgewerkt, met een oplistijng van de onderzoeksvragen en uitleg over de gebruikte concepten in het rapport. Dan werden de energiesector en telecomsector in België grondig besproken. Daarbij werd zowel gefocust op de capaciteiten van de sectorregulator, het algemeen regulerend arrangement, regulatieve incoherentie op vier assen, en strategisch gedrag in vier case studies. Deze analyse werd herhaald voor de telecomsectoren in Nederland, Ierland en Zwitserland, met uitzondering van strategisch gedrag, dat in deze landen niet onderzocht werd. Internationale partners boden hierbij hulp. De verschillende cases werden tenslotte vergeleken met elkaar.

Figuur 1: Analytisch raamwerk REGUNET project

2. ONDERZOEKSVRAGEN

Er werd in de loop van het project getracht op drie onderzoeksvragen een antwoord te bieden. Elke vraag werd opgedeeld in verdere subvragen.

OV1. Hoe wordt de regulering van nutsbedrijven georganiseerd?

SOV 1.1. Wat is de geschiedenis van de regulering van nutsbedrijven?

SOV 1.2. Wat zijn de relevante regulerende actoren binnen een sector?

SOV 1.3. Wat is de regulerende capaciteit van de sectorregulator?

SOV 1.4. In welke mate worden de activiteiten van regulerende actoren onderling en op de diverse overheidsniveaus gecoördineerd?

OV2. Wat zijn de karakteristieken van de sector?

SOV 2.1. Hoe is de effectiviteit van de sector geëvolueerd op het vlak van marktwerking?

SOV 2.2. Is er regulatieve incoherentie (i.e. gebrek aan coherentie van de multilevel regulering) binnen de sector?

SOV 2.3. Is er sprake van strategisch gedrag vanwege de gereguleerden?

OV3. Wat zijn de verbanden tussen de onafhankelijke, intermediaire en afhankelijke variabelen?

SOV 3.1. Wat is het verband tussen de capaciteit van de sectorregulator en de regulatieve coherentie?

SOV 3.2. Wat is het verband tussen het type regulerend arrangement en de regulatieve coherentie?

SOV 3.3. Wat is het verband tussen de capaciteit van de sectorregulator en strategisch gedrag vanwege gereguleerden?

SOV 3.4. Wat is het verband tussen het type regulerend arrangement en strategisch gedrag vanwege gereguleerden?

SOV 3.5. Wat is het verband tussen regulatieve coherentie en de effectiviteit van de sector?

SOV. 3.6. Wat is het verband tussen strategisch gedrag vanwege de gereguleerden en de effectiviteit van de sector?

3. THEORETISCH KADER

3.1. Keuze energiesector en telecomsector

Alle beleidsdomeinen zijn het onderwerp van regulering, waardoor een keuze moest gemaakt worden welke domeinen geanalyseerd zouden worden binnen het REGUNET project. Een eerste afbakening vernauwde het onderwerp naar economische beleidsdomeinen, niet in het minst omdat de liberalisering in deze domeinen gestuurd werd door het Europese niveau, wat

het een multilevel dimensie geeft. Bovendien is vanuit deze hoek ook de verplichting gekomen om implementatie van beleid te delegeren naar onafhankelijke agentschappen, waardoor ook een multiactor regulering ontstond (Coen & Thatcher, 2000; Eberlein, 2000; Gilardi, 2002). Een tweede afbakening beperkte het project tot nutssectoren. Deze keuze werd in de eerste plaats gemaakt omdat nutssectoren zich bezig houden met de provisie van essentiële diensten, wat hen uitermate belangrijk maakt (Scott, 2000). Bovendien is het vooral in nutssectoren dat zich recentelijk een liberalisering en privatisering hebben voorgedaan, gezien het gaat om netwerksectoren waar tot voor kort monopolisten de markt beheersten (Coen & Héritier, 2005; Coen, 2008).

3.2. Concepten

Het rapport werd opgebouwd rond enkele basisconcepten.. Deze concepten zijn: regulering, effectiviteit, coördinatie, coherentie, en strategisch gedrag.

Regulering is ‘the public administrative policing of a private activity with respect to a rule prescribed in the public interest’ (Mitnick, 1980: 30). In het REGUNET project werd regulering opgedeeld in vier taken: (1) het zetten van standaarden en regels; (2) het toepassen van deze regels op individuele zaken; (3) het monitoren en inspecteren van de regels en beslissingen; en (4) het handhaven van de regels en beslissingen (Hood et al., 2001). In economische sectoren worden deze taken veelal uitgevoerd door een onafhankelijk agentschap de ‘sectorregulator’ genoemd, of gewoon de ‘regulator’. In een complexe wereld echter worden sectoren niet langer gereguleerd door slechts één actor, maar is er sprake van specialisatie op verschillende assen: horizontaal (zelfde organisatorische en hiërarchische niveau), verticaal (andere administratieve niveaus), intersectoraal (publieke organisaties die binnen de regulering van één sector actief zijn, kunnen door bijvoorbeeld technologische evoluties zeggingschap verkrijgen binnen een andere sector), en algemeen/sectoraal (de sectorspecifieke regulator versus de algemene mededingingsautoriteit). Dit geheel van ‘regulerende actoren’ dat betrokken is bij de regulering van een bepaalde sector wordt ook wel eens het regulerend arrangement of de regulerende constellatie genoemd (Jordana & Sancho, 2004).

Het concept markteffectiviteit is verschillend van marktefficiëntie. Het kent een bredere invulling, en houdt rekening met de noden van consumenten en de algemene instandhouding van de markt.

Coördinatie werd binnen het rapport gezien als elke interactie tussen verschillende actoren met de bedoeling om rekening te kunnen houden met elkaars beslissingen (Hall et al., 1976).

Deze interacties kunnen zich dan afspelen op de vier eerder beschreven assen: de horizontale as, de verticale as, de as tussen regulerende actoren van verschillende sectoren, en de as tussen sectorspecifieke actoren en de algemene mededingingsautoriteit.

Regulatieve coherentie duidt een situatie aan waarin gereguleerden percipiëren dat ze gereguleerd worden door een transparante en consistente set van regels. Het gaat derhalve om een subjectief aanvoelen. Objectieve metingen kunnen gedaan worden, maar beperken zich tot het meten van administratieve lasten (Nijsen, 2004; SCM Network, 2005) en beheerskosten. Het REGUNET project heeft zich echter geconcentreerd op het vinden van een typologie van coherentieproblemen.

Strategisch gedrag is gedrag dat tot doel heeft om het eigen belang van één actor zo sterk mogelijk te verdedigen, zelfs indien dit sterk ingaat tegen het belang van andere actoren. Deze definitie is aangepast vanuit Ten Heuvelhof et al. (2009: 3). Vergeleken met Ten Heuvelhof et al. (2009) echter, gebruikte het REGUNET project zowel een bredere focus als een meer restrictieve. De focus is breder omdat strategisch gedrag niet noodzakelijk tegen het algemeen belang in gaat. Tegelijkertijd is de focus ook restrictiever omdat er enkel gekeken wordt naar het gebruik van regels, en invloed op de beslissingen van publieke actoren.

3.3. Gebruikte methoden

Tijdens het REGUNET project werd er gebruik gemaakt van case studies, werd een sociale netwerkanalyse gebruikt om coördinatie binnen het regulerend arrangement te bekijken, en bij de analyse van strategisch gedrag werd procestracering gebruikt.

In het algemeen wordt bij de opzet van een onderzoeksproject gekozen voor case studies indien de onderzoeksvragen fenomenen proberen te verklaren, indien de variabelen zelf heel complex zijn, en indien er een nood is aan contextualisering van de causaliteit (Yin, 2003). Het REGUNET project heeft gebruik gemaakt van multiple case studies op twee niveaus. Op het eerste niveau kunnen de telecomsector en de energiesector gezien worden als case studies waarbij sectoren worden vergeleken, en de analyse van de telecomsector zelf als een vergelijkende case studie tussen vier landen. Op het tweede niveau werden vier cases beschreven rond strategisch belang, twee in de energiesector en twee in de telecomsector in België.

Bij de analyse van het regulerend arrangement werd in sommige landen gebruik gemaakt van een sociale netwerkanalyse. Dit is een methode om de sterkte van relationele configuraties te meten, waarbij wordt aangenomen dat personen en organisaties ageren met elkaar binnen een netwerk (Kenis & Schneider 1991: 44). Binnen het REGUNET project werden de indices

‘reputatie’ (Ingold et al., 2010), ‘out degree’ centraliteit voor invloed en informatie, en tussencentraliteit voor contacten gebruikt (Freeman, 1979). Tevens werd het concept ‘cliques’ aangewend (Wassermann & Faust, 1994).

Bij de case studies rond strategisch gedrag werd gebruik gemaakt van procestracering. Dit is een inductieve methode bedoeld om causale processen te identificeren bij de relatie tussen een onafhankelijke variabele en een afhankelijke variabele (George & Bennett, 2005: 206).

4. METHODOLOGIE

4.1. Analytisch raamwerk en selectie van de cases

Het analytisch raamwerk werd reeds geduid in figuur 1, waarbij onafhankelijke, intermediaire en afhankelijke variabelen werden geïdentificeerd. De onafhankelijke variabele op het macroniveau omvat het regulerend arrangement van een bepaalde sector. Op het microniveau werd de capaciteit en autonomie van de sectorregulator onderzocht. De regulatieve coherentie en het strategisch gedrag door gereguleerden zijn intermediaire variabelen waarvan we verwachtten dat zij beïnvloedt worden door de onafhankelijke variabelen op het macroniveau en microniveau. Op hun beurt verwachtten we dat zij de effectiviteit van de sector zouden beïnvloeden, de afhankelijke variabele. In het algemeen werd er vooral gebruik gemaakt van deductieve en kwalitatieve analyses, hoewel bij strategisch gedrag een inductieve onderzoeksmethode werd gebruikt.

Er werd geopteerd om een vergelijkende analyse te maken tussen de Belgische energiesector en telecomsector, naast een analyse van de telecomsector in drie andere Europese landen: Nederland, Ierland en Zwitserland. Dit liet toe zowel een vergelijking over sectoren als over landen te maken. De voorafgaande keuze voor deze drie landen werd ingegeven door twee motieven: grootte en staatsstructuur.

4.2. Methodologie per onderzoeksvraag

Bij de eerste onderzoeksvraag werd eerst beroep gedaan op primaire en secundaire bronnen. De primaire bronnen waren wetteksten, de secundaire bronnen jaarverslagen, praktijkrapporten, academische teksten, en mediateksten. In een tweede stap werden de relevante actoren geïdentificeerd door opnieuw de wetteksten te bekijken, maar tevens door semigestructureerde interviews te voeren met de sectorregulators. Bovendien werd er minstens één expert per case aangesproken om de verkregen data te bespreken. Tenslotte werd een vragenlijst gestuurd naar een aantal sleutel actoren. Zo kon een tijdslijn opgemaakt

worden van het liberaliseringsproces, een mapping gemaakt worden van het regulerend arrangement, de onafhankelijkheid van de sectorregulator geanalyseerd worden¹, en het type regulerend arrangement bepaald worden².

Voor de tweede onderzoeksvraag werd kwantitatief materiaal verzameld via de Eurostat database, de OECDStat database, en specifiek voor telecom ook de EUKLEMS database. In een volgende stap werd een online media analyse gemaakt. Na het verzamelen van deze initiële kennis, werden experts gecontacteerd, bestaande uit ofwel academici, ofwel hoge ambtenaren, ofwel journalisten. Na de interviews met de experts, werden ook de gereguleerden uitgenodigd voor semigestructureerde interviews. Tenslotte werd een inductieve methode van procestracing gebruikt om dieper in te gaan op vier case studies, geselecteerd uit de media analyse. Binnen de energiesector werd gekozen voor het conflict tussen Infrax, Eandis en CREG rond de infrastructuurdepreciaties, en het conflict tussen Publigas en GDF-Suez rond de LNG Terminal in Zeebrugge. Binnen de telecomsector ging het om een case rond 'mobile termination rates', en een case rond het openstellen van breedbandnetwerken. Zo kon de effectiviteit van de sector beschreven worden, regulatieve incoherentie, en strategisch gedrag.

De laatste onderzoeksvraag was afsluitend, en werd beantwoord door op een kwalitatieve manier verbanden te leggen.

5. BEVINDINGEN

5.1. Observaties

Op het vlak van vergelijkingen tussen de energiesector en de telecomsector in België, kunnen de er enkele opvallende conclusies getrokken worden. Zo werd de telecomsector geliberaliseerd vóór de energiesector, en kwamen de initiële initiatieven beide keren van het Europese niveau. Bij beide sectoren werd er tevens geopteerd om een onafhankelijke regulator op te richten. Dit sluit aan bij de landenanalyse in de telecomsector, waar dezelfde observatie kon gemaakt worden, ook omtrent de initiatieven vanwege het Europese niveau. Dit geldt zelfs voor Zwitserland, onder invloed van een proces van vrijwillige adaptatie. Verdere observaties zijn dat in alle landen een convergentie kan geobserveerd worden tussen

¹ Formele onafhankelijkheid werd geanalyseerd via de Gilardi-index (Gilardi, 2008). Perceptie van feitelijke onafhankelijkheid werd bevestigd via een COBRA-survey (Verhoest, 2010)

² Het type regulerend arrangement werd bepaald door nieuwe indices te ontwikkelen, gebaseerd op de formele beslissingsprocedures in elk land en elke sector. Voor België en Zwitserland werd deze formele analyse aangevuld door een sociale netwerkanalyse.

telecom en media. Tenslotte toont de data dat er in alle vijf cases kan gesproken worden van een graduele maar constante shift naar meer competitie in de sectoren.

Wat de karakteristieken van de regulatoren betreft, kan er gesteld worden dat voor België de juridische status van de telecomregulator en de energieregulator gelijkaardig is, maar de structuur verschillend. Ook de vergelijking met de andere telecomregulatoren toont een gelijkaardige juridische status, maar uiteenlopende vormen van structuur en grootte van de organisaties. De betrokkenheid bij de regulerende taken van elk van de regulatoren is verschillend, maar ze zijn wel allemaal betrokken bij alle vier regulerende taken. Een algemene conclusie die kan getrokken worden uit de vergelijking van de capaciteit van de regulatoren doorheen de sectoren en landen, is dat er vooral variatie is op de grootte van de organisaties, en op hun ouderdom.

De resultaten van het onderzoek naar formele onafhankelijkheid tonen dat geen enkele regulator die werd bestudeerd een lage score heeft, maar dat de Belgische regulatoren beide relatief laag scoren. De Nederlandse en Ierse telecomregulatoren scoren het hoogst, onder meer omwille van hun zeer hoge autonomie wat betreft regulerende bevoegdheden. Zowel tussen landen als sectoren is er dus variatie op te merken in de formele onafhankelijkheid. De perceptie van feitelijke autonomie vult het beeld van de formele onafhankelijkheid aan. Als algemene conclusie kan gesteld worden dat de gepercipieerde beleidsautonomie hoog is voor alle regulatoren die werden onder de loep genomen.

Wat regulatieve coherentie betreft, heeft in België voor telecom de sectorregulator de hoogste beslissingsbevoegdheid, terwijl voor energie dit de Federale overheid is. De beslissingsmachtsconcentratie-index ligt vrij laag tot middelmatig voor zowel energie en telecom, en de participatie index voor energie ligt in vergelijking met telecom laag, omdat het regulerend arrangement in de energiesector bestaat uit een deelarrangement op federaal en een deelarrangement op regionaal niveau die onderling weinig interageren in beslissingsprocedures. De landenvergelijking geeft een vrij grote divergentie aan in regulerende arrangementen. Nederland komt naar voren als het land met het regulerend arrangement waar de regulator de meest centrale positie inneemt, en ook betrokken is bij het nemen van de meeste beslissingen. Het Ierse regulerend arrangement omvat een telecom regulator met een hoge formele onafhankelijkheid, die evenwel matig dominant is inzake beslissingsbevoegdheid. Zoals was verwacht scoort het Ierse regulerend arrangement het hoogst in de participatie index. De beslissingsmachtsconcentratie is in Zwitserland het laagste van al de besproken landen. Wel geeft de sociale netwerkanalyse aan dat de participatie groter is dan wat de formele indices aangeven.

De case studies rond strategisch gedrag doen ons concluderen dat verdere verkleining van regulatieve incoherentie ook de mogelijkheden voor strategisch gedrag beperken. Het strategisch gedrag heeft wel als voordeel dat incoherentie duidelijker zichtbaar wordt, wat het op zijn beurt waarschijnlijker maakt dat er incrementele stappen worden genomen om via bijvoorbeeld veranderingen in het regulerend arrangement de incoherentie in de toekomst te vermijden. Elk van de case studies rond strategisch gedrag hebben regulatieve incoherentie naar voor gebracht. Als belangrijkste conclusie kan gesteld worden dat dit adaptief vermogen van het regulerend arrangement en het regulerend kader een belangrijk middel is om zowel regulatieve incoherentie als strategisch gedrag in de toekomst te vermijden.

5.2. Theoretische innovaties

Het REGUNET project bracht drie grote theoretische innovaties naar voor: de ontwikkeling van een instrument om formele coördinatie binnen een regulerend arrangement te meten, de ontwikkeling van een typologie voor regulerende incoherentie, en de verfijning van een typologie rond strategisch gedrag.

In de loop van het project werd het duidelijk dat er een nood was aan een identificatie van een typologie van regulerende arrangementen op basis van coördinatie. Er werd een formele analysemethode ontwikkeld op basis van de beslissingsprocedures die gepaard gaan met het uitoefenen van regulerende bevoegdheden. Op deze manier werd een beslissingsbevoegdheid index berekend, een participatie-index, en een beslissingsmachtsconcentratie-index berekend. De beslissingsbevoegdheid index geeft per regulerende actor weer in welke mate elke actor invloed kan uitoefenen bij het maken van regulerende beslissingsprocedures binnen de relevante sector. De participatie-index berekent de mate waarin de verschillende regulerende actoren binnen het regulerend arrangement participeren in de verschillende beslissingsprocedures, en de beslissingsmachtsconcentratie-index tenslotte geeft de mate aan waarin er binnen het regulerend arrangement één actor is die over de macht beschikt om vele tot alle beslissingen binnen de relevante sector significant te beïnvloeden. Om tot een volledig beeld te komen van het regulerend arrangement, moeten de participatie-index en de beslissingsmachtsconcentratie-index dus samen bekeken worden, wat leidt tot vier mogelijke types van regulerende arrangementen: (1) een hoge graad van participatie, en een hoge beslissingsmachtsconcentratie (HP/HB). De meeste regulerende actoren nemen deel aan de beslissingsprocessen, maar er is duidelijk één actor die verreweg de meeste beslissingsmacht heeft en dus beslissingen domineert; (2) een hoge graad van participatie, maar een lage beslissingsmachtsconcentratie (HP/LB). De meeste regulerende actoren nemen deel aan de

beslissingsprocessen, maar er is niet één actor die duidelijk de meeste beslissingsmacht heeft; (3) een lage graad van participatie, maar met een hoge beslissingsmachtsconcentratie (LP/HB). Regulerende actoren zijn meestal slechts betrokken bij een beperkt aantal van de beslissingen, maar er is één actor die duidelijk de meeste beslissingsmacht heeft; (4) een lage graad van participatie, en met een lage beslissingsmachtsconcentratie (LP/LB). Regulerende actoren zijn meestal maar betrokken bij een beperkt aantal beslissingen, maar er is niet één actor die de meeste beslissingsmacht heeft³.

De typologie van regulatieve incoherentie die in het theoretisch raamwerk werd uitgewerkt op basis van de literatuur bleek onvoldoende om incoherentie te duiden. Er werd zodoende een nieuw typologie uitgewerkt. Vier types werden onderscheiden: (1) incoherenties op basis van het overlappen van competenties, (2) incoherenties door gebrek aan overleg in individuele beslissingen over interdependente zaken, (3) incoherenties door een te grote complexiteit van het beslissingsproces, en (4) incoherenties door blinde vlekken in de competenties. Type 1 komt voor wanneer verschillende regulerende actoren een beslissingsbevoegdheid over dezelfde zaak. Type 2 komt voor wanneer regulerende actoren elk een beslissing maken die volledig binnen hun eigen competentie liggen, en waarbij de competenties niet overlappen, maar waarbij er wel een interdependentie ontstaat. Type 3 is problematisch zowel omdat een te grote complexiteit incoherentie in de hand werkt, als omdat de complexiteit de waarschijnlijkheid van de andere types in de hand werkt. Type 4 is de directe tegenhanger van het eerste type: dispersie van regulerende competenties kan blinde vlekken veroorzaken. In het slechtste geval leidt dit tot onderinvesteringen en mogelijke verstoring van de mededinging.

Tenslotte werd binnen het REGUNET project tevens de typologie van mechanismen binnen strategisch gedrag verfijnd. Het gaat over lobbyen, betwisting, steun zoeken, overtuigen, berusten, dreigen en emuleren. Lobbyen verwijst naar de frequente contacten tussen de bedrijfswereld en de politieke wereld. Betwisten gebeurt voor de rechtbank, dit op ofwel procedurele, ofwel substantiële grond. Steun zoeken wordt gedaan wanneer actoren gelijkaardig de impact ondervinden van een bepaalde beslissing, zodat samen een positie kan bepaald worden. Overtuigen hangt hier mee samen, met het verschil dat het gemeenschappelijke doel slechts schijn is, en de overtuigende actor met andere woorden de andere actor er toe wil brengen een positie in te nemen die uiteindelijk enkel voordelen

³ Het regulerend arrangement wordt via deze indices echter enkel op een formele manier bekeken. Deze formele berekening werd in België en Zwitserland aangevuld door een sociale netwerkanalyse, waarvoor een nieuwe survey werd opgemaakt door de Zwitserse partner.

oplevert voor de eerste actor. Berusten betekent dat de regulatieve beslissing opgevolgd wordt, maar deze opvolging kan ambigu zijn: er kunnen bijvoorbeeld juridische of technische redenen worden ingeroepen om de uitvoering van een beslissing te vertragen. Dreigen kan positief en negatief zijn. Een positieve dreiging is wanneer een actor beweert te handelen indien een beslissing wordt genomen. Een negatieve dreiging is wanneer een actor beweert dat een handeling een negatieve impact zal hebben op de eigen werking en op het algemeen belang. Emulatie tenslotte is geen mechanisme op zich, maar een herhaling van mechanismen door één actor, wanneer deze kon observeren dat de mechanismen door een andere actor met succes zijn gebruikt.

5.3. Praktische conclusies

Een aantal praktische conclusies zijn tenslotte verbonden aan het project:

- De effectiviteit op het vlak van marktwerking ondergaat in Belgische energie- en telecomsector en in alle landen wat betreft de telecom sector over het algemeen een positieve evolutie.
- Er kon geen direct verband gevonden worden tussen de capaciteit van de sectorregulator en regulatieve incoherentie. Ook op het vlak van autonomie kon geen direct verband gevonden worden, wat opmerkelijk is gezien de grote nadruk die de laatste twintig jaar werd gelegd op de autonomie van de regulator⁴.
- Er kon een verband worden gemaakt tussen het type van regulerend arrangement en de waarschijnlijkheid van regulatieve incoherentie. Regulerende arrangementen met een grotere participatie-index, werden meer gespaard van regulatieve incoherentie. De beslissingsmachtsconcentratie-index was daarbij van minder belang.
- Een verband tussen effectiviteit van de sector en capaciteit van de regulator of regulerend arrangement, was moeilijk te maken, gezien de effectiviteit van de markt in alle case studies gelijkaardig evolueerde.
- Er kan een adaptief vermogen van het regulerend arrangement worden geobserveerd, zoals uitgelegd in hoofdstuk 5.1: door incrementele stappen worden mogelijkheden voor huidige regulatieve incoherentie en strategisch gedrag in de toekomst vermeden.

⁴ Daarbij wordt niet beweerd dat autonomie geen belang heeft: de goede werking van een regulator kan afhankelijk zijn van de mate waarin deze onafhankelijk mag opereren.

6. BIBLIOGRAFIE

- Coen, D. (2008), "Managing the Political Life Cycle of Regulation in the UK and German Telecommunication Sectors", in: *Annals of Public & Cooperative Economics*, 76(1): 59-84.
- Coen, D. & Héritier, A. (2005), *Refining Regulatory Regimes: Utilities in Europe*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Coen, D. & Thatcher, M. (2000), "Introduction: Reform of Utility Regulation in the EU", in: *Current Politics and Economics of Europe*, 9(4): 1-10.
- Eberlein, B. (2000), "Regulierung und die Konstitution von Märkten in Europa", in: R. Czada & S. Lütz (Eds.) *Die Politische Konstitution von Märkten*, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 89-106.
- Freeman, L.C. (1979), "Centrality in Social Networks: Conceptual Clarification", in: *Social Networks*, 1: 215 - 239.
- George, A.L., & Bennett, A. (2005), *Case studies and theory development in the social sciences*, MIT Press: Cambridge.
- Gilardi, F. (2002), "Policy Credibility and Delegation to Independent Regulatory Agencies: a Comparative Empirical Analysis", in: *Journal of European Public Policy*, 9(6): 873-893.
- Hall, R. H., Clark, J. P., Giordano, P. C., Johnson, P. V. & Van Roekel, M. (1976), "Patterns of Interorganizational Relationships", in: *Administrative Science Quarterly*, 22(3): 457-474.
- Hood, C., Rothstein, H. & Baldwin, R. (2001), *The Government of Risk: Understanding Risk Regulation Regimes*, Oxford: Oxford University Press.
- Ingold, K., Varone, F., Aubin, D., Mathieu, E., Verhoest, K. & Matthys, J. (2010), "Governance Networks in Telecoms Regulation: how to Compare the Independence of the Sector-Specific Regulator in Belgium and Switzerland?", ECPR Joint Sessions of Workshops, Münster.
- Jordana, J. & Sancho, D. (2004), "Regulatory Design, Institutional Constellations and the Study of the Regulatory State", in: J. Jordana & D. Levi-Faur (Eds.) *The Politics of Regulation: Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Kenis, P.N., & Schneider, V. (1991), "Policy Networks and Policy Analysis: Scrutinizing a New Analytical Toolbox", in: B. Marin & R. Mayntz (Eds.), *Policy networks: Empirical Evidence and Theoretical Considerations*, Boulder: Westview Press.
- Mitnick, B. (1980), *The Political Economy of Regulation: Creating, Designing and Removing Regulatory Forms*. New York: Columbia University Press.

- Nijssen, A. (2004), “Onkruid Vergaat Niet: Geldt dat ook voor Administratieve Lasten?” in: *Regelmaat*, 2: 48-58.
- SCM Network (2005), *International Standard Cost Model Manual: Measuring and Reducing Administrative Burdens for Businesses*, SCM Network.
- Scott, C. (2000), “Services of General Interest in EC Law: Matching Values to Regulatory Technique in the Public and Privatised Sectors”, in: *European Law Journal*, 6(4): 310-325.
- Ten Heuvelhof, E., de Jong, M., & Kars, M. (2009), *Strategic Behaviour In Network Industries. A Multidisciplinary Approach*, Cheltenham: Edward Elgar.
- Wasserman, S. & Faust, K. (1994), *Social Network Analysis: Method and Applications*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Yin, R. K. (2003), *Case Study Research: Design and Methods*, Thousand Oaks: Sage.